

Udvalg af Provst Morten Reenbergs Brevbog.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

I Aalborg Kathedralskoles Bibliothek findes et Foliohaandskrift med Titel: »Hr. Morten Reenbergs Correspondence og Optegnelser, medens han 1697—1709 var Sognepræst i Stege og Provst, 1709—20 Sognepræst ved Helliggeistkirke i Kbh. og 1720—36 Stiftsprovst og Sognepr. ved Frue Kirke ib.« Det giver værdifulde Bidrag til Karakteristik af denne mærkelige Personlighed, og man faar ved Læsningen uvilkaarlig Agtelse og tildels Godhed for Manden, selv om man støder paa Særheder og ikke altid kan bifalde hans Skrivemaade. Det fremgaar til Overflod af Brevene, at han har været en meget arbejdsdygtig og pligtopfyldende Præst og kirkelig Tilsynsmand, hvem Menighedens Fremgang i religiøs og særlig i sædelig Henseende laa varmt paa Hjærte. Det er bekjendt, at han i sin strengt ortodoxe Kristendomsopfattelse var en Hader af Pietismen, der efter hans Mening satte Stemninger og Følelser paa den Plads, det urokkelige Sandhedsord skulde indtage. Dette fremgaar dog mindre af de her bevarede Breve, der for største Delen ere fra en Tid, da Pietismen endnu ikke spillede nogen betydelig Rolle her i Landet. Fra Reenbergs senere Aar findes nemlig forholdsvis færre Breve indførte i Kopibogen; de fleste skrive sig fra den Tid, da han havde sin Virksomhed i Stege.

Af de Optegnelser om Reenbergs Levned, som hans yngre Ven og varme Beundrer Frederik Monrad har forfattet, og som er meddelt i Kirkehist. Saml. 3. R. III, ses, at denne har haft Brevbogen til Raadighed og har udplukket en og anden Ytring af samme. Hvorledes Haandskriftet senere er kommet til Aalborg, er os ikke bekjendt; men i sin Tid henledte afd. Overlærer D. H. Wulff min Opmærksomhed derpaa og meddelte et af Brevene i K. S. 4. R. II, 308 ff. Ved det kirke- og kunsthistoriske Møde i Aalborg 1901 fik jeg Lejlighed til at gjøre mig bekjendt med Haandskriftet; men da det ingenlunde er let at gennemløbe i en Hast paa Grund af sit Omfang og den tætte og jevnlig utydelige Stil, fik jeg ved Bibliothekarens Godhed Lejlighed til at benytte det i mit Hjem. Det blev mig imidlertid snart klart, at et udførligere Uddrag vilde optage uforholdsmæssig stor Plads og koste mere Tid, end jeg havde til Raadighed. Jeg nøjedes derfor med et mindre Udvalg af Brevene, hvilket dog formentlig vil kunne give Læseren Forestilling om, hvad der overhovedet kan udbringes af Haandskriftet.

To Stykker kunde jeg have ønsket at medtage i dette Udvalg, hvis deres Omfang ikke havde gjort det mindre tilraadeligt, nemlig tvende Anvisninger for unge Mænd, der vilde rejse udenlands, om hvorledes de skulde faa det bedste Udbytte af deres Rejser. Disse Stykker vise nemlig, hvor stor Klogskab, forskjelligartet Indsigt og Menneskekundskab Reenberg besad. Holberg kunde ikke have givet bedre Anvisninger end dem, Reenberg har sammenskrevet til bedste for to unge Mænd, han interesserede sig for. Den ene af disse, Rasmus Graae, havde en Tid lang været i Huset hos Reenberg, der omfattede ham med faderlig Godhed. I et Brev fra 1705 til den theologiske Professor Dr. Hans Steenbuch skriver han¹⁾:

¹⁾ Af dette Brev er foran, S. 160, meddelt et andet Brudstykke.

Hjertens Herre! Med det samme Hjerte, Han under den fattige en Almissee, under dog og disse Linier en Minut af Eders kostbare Tid, helst i Henseende til det, som anleder mig til denne Dristighed, da jeg sender det ved en Eders Alumnum Academicum, Rasmus Graae, den ærlige P. Rasmussens¹⁾ Søn, som nu har paa et Aars Tid forholdt sig saa vel hos mig, at jeg haaber, hans Tid er saa lidet spildt, som den nu desto snarere kan vinde det, hans gode Forældre tiltænker ham.

Da det nævnte unge Menneske 1708 rejste udenlands, var det, at Reenberg forsynede ham med en Række fortræffelige Leveregler, der synes at have vakt Opmærksomhed, eftersom der ogsaa i det kgl. Bibliotheks Manuskriptsamling findes Afskrift af samme²⁾. — Den anden Rejseanvisning (af 1715) er, som det synes, skreven til Vejledning for den som juridisk Professor siden bekendte Christian Bagger, der var Reenbergs Hustrus Brodersøn.

Da en stor Del af Brevene ere indførte i Brevbogen af Skrivere, er den forefundne Retskrivning ikke nøje fulgt, men er bragt nærmere til Nutidens, uden at dog ethvert Spor af Fortidens Skrivemaade er udslettet.

Sluttelig kan bemærkes, at Haandskriftet ogsaa indeholder Oplysning om, hvor mange Mennesker der hver Uge i Pestens Tid 1711 døde i Kjøbenhavn og Helsingør, samt Optegnelser om Reenbergs store Bogkjøb paa forskellige Auctioner. Hans litterære Interesse strakte sig saa at sige til alle Litteraturens Grene. Men selvfølgelig var Theologien dog overvejende. Ved hver Bog er Prisen, han betalte for den, tilføjet.

¹⁾ Peder Rasmussen tjente sig fra Renteskriver op til Deputeret i Finantserne og Etatsraad († 1729).

²⁾ Se Kirkehist. Saml. 3. R. III, 495 Not.

1.

Uddrag af Optegnelserne paa første Blad i Brevbogen.

Domine, da pacem in diebus vitæ meæ et exilii mei, ut possim tibi servire in sanctitate et simplicitate cordis mei propter nomen sanctum tuum et salutis tuæ. Amen!

In nomine Jesu Christi!

Anno 1697 d. 29. Junii har jeg begyndt at indføre udi denne Copiprotocol hvad som kan passere her udi Herredet og Sognet, mit Embede angaaende.

Den 15. Julii blev Monita Synodi¹⁾ udsendt i Herredet og derhos tilvaret, at Fratres vilde møde til Visitats og Convent at holdes udi Stege Kirke Fredagen d. 23. Julii.

Den 19. Julii fik jeg Brev fra Hr. Hans i Sønder-sogn²⁾, at jeg vilde erindre Commissionen³⁾ paa hans Vegne, om han maatte nyde det Aars Grøde af den øde Bondejord. — Svaret ham s. D. derpaa, og Memorialen strax opsat til Commissionen.

D. 20. Julii Brev fra Klinche⁴⁾, at Bispen vilde visitere her paa Landet. Hvorpaa blev strax skrevet til Bispen i Klinches Convolut, og Visitatsen communiceret Herredet.

D. 21. Julii fik jeg fornøjelig Resolution fra Commissionen paa min Memorial for Hr. Hans om Bondejorden. S. D. er det Hr. Hans tilskikket.

Den 23. Julii blev Conventet holden, og efter Prædiken af mig selv visiteret i Menigheden⁵⁾.

D. 24. Juli fik jeg Resolution fra Commissionen paa den Memorial, som jeg indgav om Gejstlighedens Gravamina.

D. 26. Julii vare adskillige Bønder hos mig baade af dette og andre Sogne her paa Landet at forespørge sig,

¹⁾ Roskilde Landemode.

²⁾ Hr. (siden Mag.) Hans Olivarius, Præst i Fanefjord.

³⁾ Om denne for Ordningen af de mønske Forhold vigtige Kommission, i hvilken Stiftamtmand Otto Krabbe var Formand, se Paludan, Møen I, 425.

⁴⁾ Biskop Henrik Bornemanns Amanuensis. Navnet synes paa nogle Steder skrevet Klincher.

⁵⁾ Provsten visiterede altsaa i sin egen Menighed.

hvorledes jeg vilde forholde mig med Tienderne her paa Landet efter den Anordning, som nu var gjort ved Commissionen, at der skulde tiendes efter Loven. Hvorpaa jeg efter deres Begjæring gav følgende skriftlige Svar fra mig:

Som mig er idag tilspurgt af en Del Godtfolk af min Menighed, hvorledes jeg vil have det med den mig tilkommende Tiende af min Menighed, efter den lovmæssige Anordning, som det har behaget den højbydende Commission nu derudi at anbefale, da er dette mit enfoldige Svar: Hvad min egen Tiende angaar, da vil jeg derom accordere med 2 eller 4 Mænd af hver By, hvilke alene skal svare mig for den ganske Bys Tiende, som jeg med dem kan accordere om, og skal jeg saa handle med dem, at ingen i nogen Maader over mig skal klage, men være vel med mig fornøjet. Hvad Kongens og Kirkens Tiende angaar, da dependerer jeg derudi af høje Øvrighed, hvorefter jeg skyldigst skal vide mig at rette. Hvad mine Herredsbrødre angaar, da tror jeg vel, at de og føje sig saaledes mod deres Sognefolk, at al Landet kan leve tilsammen i Kjærlighed og Enighed. Og har de Dannemænd¹⁾ lovet mig, at de vil gjøre al mulig Flid og med snarest fly mig den store Restance ind, som jeg for forrige Aaringer har at fordre hos de mange modvillige, saa de snart vil indbringe mig det; og for Resten lover de paa deres Bymænds Vegne, at de i alle Maader vil være mig til Tjeneste og Villighed, saa ingen af os paa nogen Side skal have sig at besvære. Dette Svar har jeg givet fra mig efter de Dannemænds Begjæring under min Haand.

Den 27. Julii kom Biskoppen her, og tog jeg imod ham paa Vandet ved Kallehave Færge med Hr. Jacob²⁾ i Hjertebjerg. Samme Dag visiterede han i Søndersogn. Hr. Hans prædikede. Textus Ps. 34, 12. — Den 28. do.

¹⁾ D. e. Bønderne.

²⁾ Jacob Baden, Præst i Elmelunde.

Formiddag visiterede han i Kjeldby. Hr. Rasmus¹⁾ prædikede. Textus Eph. 6, 4. Eftermiddag visiterede i Borre. Hr. Peder²⁾ prædikede. Textus Ps. 147, 12—15. Om Aftenen spiste og laa i Magleby. Om Morgen d. 29. visiterede i Magleby. Hr. Hans³⁾ prædikede. Textus 2. Cor. 11, 2. Jeg har fulgt. Om Middagen spiste Bisp'en i Stege hos Commissarierne. Præsterne spiste i mit Hus, og fulgte alle Herredsbrødre hannem over igjen til Kallehave Færge, undtagen Hr. Hans i Søndersøgn.

Den 2. Augusti skrevet til Herredsbrødrene om Tienernes Forandring, saa og andre Commissionens Resolutioner, som vare faldne paa den forhen indgivne Memorial paa samtlige Møens Gejstligheds Vegne⁴⁾. S. D. til Stiftsskriveren og Hospitalsforstanderen⁵⁾ om Tiendernes Oppebørsel.

(I det følgende findes flere Henvendelser til »Commissionen« refererede. Den drastige Skildring af den slette Tilstand i Stege Latinskole, som Reenberg indgav til Commissionen, og hvorefter det mest betegnende Stykke er meddelt hos Paludan, Møen I, 442 f., findes her, om end i noget afdæmpet Stil, i et længere Brev af 16. Aug. 1697 fra Reenberg til Biskop Bornemann, hvori han foreslaar Nedlæggelsen af den elendige og unyttige Latinskole, og dens Midlers Anvendelse til Almueskolevæsenets Fremme).

2.

Til Sognepræsterne paa Møen om en forestaaende Visitats af Biskop Henrik Bornemann.

Tilskikkes her indlagt, mig nu i denne Minut indhændiget, hvorefter De videre kan fornemme hans velædle

¹⁾ Rasmus Treschow (s. ndf. S. 242, Note).

²⁾ Peder Baden, Broder til ovennævnte Jacob Baden.

³⁾ Hans Svendsen Hetting.

⁴⁾ Kopibogen indeholder forskellige andre Notitser om Henvendelser til »Commissionen« og dennes Svar.

⁵⁾ Forstanderen for Vartov Hospital i Kbhvn.

Højærværdigheds Forsæt, at han, om Gud vil, kommer hid til Landet nu førstkommende i Dag 8te Dage [Fredag] d. 1. Septemb. Og som Broen er opbrudt her ved Byen, som forhindrer Overfarten med Heste og Vogn, saa veed jeg snart ikke, hvorledes at gjøre den bedste Anstalt, at hs. v. Højærværdighed kan efter bedste Behag naa sit Forsæt. Vel skulde jeg tænke, at formedelst Menighedens Vidtløftighed og Ungdommens Mængde skulde han vel holde Hviledagen over her, d. e. blive Søndagen over i Stage; dog muligt det kunde saa snart faa Ende, at han for Nærværelsens Skyld vilde samme Dag visitere i Kjeldby og være her igjen om Aftenen: at Kjeldby Ungdom kunde da holdes i Beredskab om Søndagen, hvis han der vilde visitere. Mens skulde han først ville tage ud paa Landet om Mandagen, tænker jeg det Forslag, at han først visiterer i Borre, og siden samme Dag, efter egen Behag, kunde han fare enten til højre eller venstre Side; og om Magleby skulde lades tilbage, havde han dog 3 Sogne at visitere i¹⁾, hvor [han] enten vilde begynde eller slutte. Thi synes mig, at Søndersogn efter Brevets Indhold har ej at vente ham førend muligt om Tirsdagen, da han agter [sig] her fra Landet igjen imod Aften. Dette er mit Forslag, som jeg og vil erindre, strax jeg faar den Ære at se ham; thi jeg veed ej, hvad Vejrlaget vil blive, og om han direkte vil gaa fra Jonshoved over Vandet hid til Byen; thi hellers vilde jeg selv tage imod ham ved Koster Færge. Mens over alt skulde jeg vel tænke det anstændigt, at Domini fratres vilde møde hannem her om Søndag Eftermiddagen før at høre videre, hvad hans Villie herved kan være. Des imidlertid kunde dog hans Ærværdighed i Kjeldby holdt sig hjemme, da jeg vil gjøre hans Undskyldning, at det sker for at holde den Menighed i Beredskab, som og, om Hr. Rasmus²⁾ behager, vil jeg und-

¹⁾ Nemlig paa den Dag. De tre Sogne maa være Borre, Elmelunde og Kjeldby.

²⁾ Rasmus Gjortsen (Gerhardi) Tréschow, Præst i Kiældby. Til hans

skyldte ham for Prædiken den Dag. Men hvor det hellers skulde behage Biskoppen at visitere om Mandagen eller siden, der ville hver være betænkt paa at holde sig færdig til Prædiken, Degnene at have deres Ungdoms Mandtaller færdige, og de selv med Kapper og Kraver, Skolemestere og Substituterne at være i sort, Kirkerne allevegne at holde rene, Kvindekjønnen af Ungdommen at have noget grønt eller som en liden Urtekost i Haanden, Soldaterne ej at fejle ved Visitatsen og at have deres Liberis Klæder paa, hvorom jeg a parte har tilskrevet Hr. Capitainen¹), som jeg beder hans Ærværdighed i Borre nærmere vilde recommendere. Især erindres, at Menigheden imod Biskoppens Ankomst til Kirken bliver tilholdt at holde sig inde i Kirken og ej at staa udenfor. Hvor han ellers ligger om Natten, vil der laves som en Løjbank eller a parte Leje inde i Stuen²); thi han ligger ikke gjerne ene. Hvad ellers kan være anset som en brugelig Skik og Kjendelse paa andre Steder mod Biskoppens Følge, lades til deres Ærværdigheders egen gode Behag og bedste Befindende. Gud give Velsignelse til sit Navns Ære, sin Menigheds Opbyggelse og vor fælles store Regnskabsdag med al Resten(!). Den Velsignelse jeg og ønsker Eders Ærværdigheder med alt kjært, saa længe jeg lever.

[Stege d. 25. Aug. 1703].

P. S. Skulde ingen Visitats ske i Kjeldby om Søn-

Jordefærd 19. Okt. 1708 findes i Brevbogen paa hans Enkes, Mette Clementins, Vegne, Reenberg's Indbydelse til Møens Præster (paa Latin) og til Degnene (paa Dansk), samt flere Skrivelser (Indeholdende Oplysninger om Familien Treschow) til bedste for Enken, der roses som en særdeles hæderlig Kvinde.

¹) Dette Brev (dat. 25. Aug. 1703) findes i Brevbogen.

²) Heraf fremgaar, at Familien i Præstegaarde, ligesom hos Bønderne, da havde sit Natteleje (i Alkovesenge og Slagbænke) i den daglige Opholdsstue. Af et Vidnesbyrd fra 1748 (K. S. 4. R. VI, 261) ses, at saaledes var det endnu den Gang i Elmelunde Præstegaard: „fordi der ikke var Varme andensteds i Huset, var der 5 Senge i (Daglig-) Stuen.“

dagen, faar Hr. Rasmus og vel at holde sig i Beredskab med Prædiken, hvis der om Mandagen skulde visiteres.

3.

Reenberg ansøger om at faa Jens With til Medhjælper i sit besværlige Embede.

Højærværdige og velædle Herre, Doct. Henrik Borneman, højgunstige Hr. Biskop!

Deres velædle Højærværdighed ville endnu i Gunst ansee dette, som i sig selv er en tidlig Forsorg for det, der ligger mig nærmest om Hjerte, nemlig den dyrekjøbte Hjord, jeg skal hisset svare Faarenes store Hyrde til. — Thi derfor, endnu ligger min gamle Medbroder¹⁾ i den før omtalte Elendighed, og endnu staar jeg ved Guds Naade i Embedets Drift. Men, fromme Fader, Høsten er stor, Menigheden vidtløftig, over 2 Mile paa Landet, en hel Ugesøs til Vands²⁾, foruden daglige Opvartninger med syge at betjene, ugentlige Prædikener og andre Embedets Forretninger, over 30 Timers continuerlig Arbejde, kun med et Par Timers Hvile, hver Lørdag med Søndagen, da jeg opvarter alle tre Prædikestole. Ingen Hjælp at faa inden- eller udenbys. Gud være Æren! jeg gjør det med Glæde, thi jeg finder Guds Kraft i Skrøbelighed. Dog tør jeg ikke formaste mig selv; og syge paa forskjellige Steder kan behøve paa een Tid deres Sjæles Opvartning, som falder mig umuelig, helst naar al Menigheden skal opvartes. Thi andrages derfor i dybeste Ydmyghed paa den Grund, Loven giver mig af mit Sogns Vidtløftighed, Lib. 2, Cap. 14, Art. 1 saa vel som Cap. 4, Art. 1. 2. 3, om den skikkelige, gudfrygtige, recommenderede Person Jens With maatte tillades mig selv som Sognepræst til en Medarbejder. Vil jeg holde ham alt, hvis den oprettede Contract imellem hannem

¹⁾ Den residerende Kapellan Hr. Povl Olufsen Haarløv.

²⁾ Det vil erindres, at de siden udskilte Sogne, Damsholt og Nyord, den Gang laa under Stege Sogn.

og Hr. Povel indeholder¹⁾. Thi Højærv. Herre! skulde den 2den Art. 312 synes at dæmpe denne min Ansøgning, da formoder jeg ydmygst, at mine 12 Aars Arbejde her i Menigheden, min frivillige hidtil hafte Godhed for min Medtjener, uden noget hans Arbejde for mig, kan svare i denne Sag, men fornemmelig Lovens Tilladelse, helst i saadanne itzige Omstændigheder, hvor jeg har Capellan og kan længe saaledes have ham, mens muelig aldrig Hjælp af [ham] i saa vidtløftig en Menighed. Thi søger jeg derfor nu om min egen Byrde i det timelige, for at befri min Samvittighed fra en værre, og det alene til min Menigheds bedste. Højærværdige Herre, vel tvivlede jeg, om Capellanens Ansøgning blev ham tilladt, men for at føje mig efter Mandens Skrøbelighed maatte jeg underskrive Contracten, og nu det beror paa Hs. Maj.s Tilladelse, saa er han hverken i den Tilstand, at han kan underskrive Suppliken, ej heller tør jeg forøge hans Urolighed med nogen Videnskab herom. Thi muelig og han kan komme sig. Og derforuden ere begge vedkommende [saa] fattige, at de ej kan gjøre den Bekostning. Thi sandelig, Manden maatte nu forkomme af Kuld og [Mangel paa] Levned's Middel, hvis Menighedens Kjærlighed ej opholdt ham. Skulde nu baade ham og mig nægtes denne Medhjælp, veed jeg, for Gud! ikke, hvorledes at faa min Menighed forsørget! Thi maatte den og forsømmes, hvis Svaghed skulde falde mig paa. Dog det strænge Arbejde, der staar nu for til Jul, krediterer jeg til Guds almægtige Naade! Udøser saa i dette min

¹⁾ Sammenholdt med det følgende synes Forholdet at have været dette: Den gamle og svage residerende Kapellan i Stege, Hr. Peder Olufsen, havde i længere Tid ikke kunnet udføre sin Gjerning, hvorfor han tilsidst havde besluttet sig til at afstaa sit Embede til Jens With mod en aarlig Pension; herom var der oprettet en af Provsten medunderskreven Kontrakt mellem dem, og den var indsendt til Biskoppen for at blive approberet af denne, inden der indgik Ansøgning til Kongen. Men nu vilde Reenberg selv paatage sig at lønne With som sin personelle Kapellan. Den resid. Kapellau kunde saa blive i Embedet til sin Død.

Sions Taare paa Deres velædle Højærværdigheds Hænder med skyldigste Velsignelse.

Stege, d. 1ste Decembris 1705.	Deres velædle Højærværdigheds ydmygste Forbeder M. Reenberg.
-----------------------------------	--

At Reenberg har faaet sit Ønske opfyldt, ses af følgende Skrivelse »til Biskoppen«:

Den Almægtige vidne med mig de Velsignelser, i hvilke jeg erkjender D. v. Højærv.s Godhed for mit besværlige Embede og faderlige fromme Forsorg for denne Guds Menigheds høje Trang, at mig maatte tillades at kalde den hæderlige Studiosum Jens Jensen With til min Medhjælp. Thi har jeg og nu derpaa i Jesu Navn affærdiget ham baade med Kaldsbrev og Contract, samt efter min skjønksomste Skyldighed ladet Copier af begge være følgagtige til Gjemme paa det Sted, hvorfra, næst Gud og Kongen, vi begge dependerer. Og sukker nu min Sjælesorg under disse Dages Hede og Byrde efter nogen Noksomhed til Embedets Gjerning; dog forglemmes ej i alt dette daglig at forny for Gud de Forbønner, jeg staar i, for min høje Øvrighed, dem Gud ihukomme til Kraft, Naade og Velsignelse over D. v. Højærv.s høje Alder og Embede, at der maa tælles saa mangt et velsignet Nytaar, som disse Velsignelser ere hver Morgen nye paa det Sted, dette skrives af, etc.

Stege d. 30. Decembr. 1705.

Da den resid. Kapellan nogle Maaneder senere afgik ved Døden, indgav Reenberg følgende:

tit. Biskoppen.

D. v. Højærv. har jeg ydmygst efter mit Embedes Pligt at andrage den salige Udgang, det nu har behaget Guds Barmhjertighed at give min nu salige Medbroder, Hr. Povel Olufsen, paa sine udstandne Fristelser og langvarige Svaghed, som han ved en glædelig Henfart blev

afløst fra nu i Aften Kl. 6. Thi som den fattige unge Mand, Hr. Jens With, har lidt meget paa en kort Tid, værende den sl. Mands Urolighed, saasom jeg til bedste Varetægt, af Frygt for værre, maatte lade ham der i Huset, og jeg sancte kan vidne om hans skikkelige Opbyggelse til Menighedens fornøjelige Gudsfrygt, saa har jeg fordristet mig ved begge vor allerunderdanigste Supplique til Hs. Kgl. Maj at ansøge D. v. Højærv.s kraftige og bedste Bevaagenhed, i visse Forsikring om bedste Udfald for D. v. Højærv.s anseelige Paaskrift. Det vi begge i dybeste Ydmyghed ervarter, og jeg med skyldigste Velsignelser over Deres høje Person og hellige Forretninger underskriver mig etc.

D. 18. April 1706.

Vedføjet er Ansøgningen til Kongen om, at Hr. Jens Jensen With, der hidtil havde været Reenbergs Capellan pro persona, nu maatte blive Hr. Povl Olufsens Efterfølger. Det bemærkes, at Indtægten af det resid. Kapellani kun er 30 Rdl. og hvad ringe Offer, Menigheden af egen Godhed vil yde.

Samtidig (18. Apr. 1706) indkaldte Provsten som gejstlig Skifteforvalter »Hr. Povl Olufsøn Horløvs Arvinger og Arvingers næstfødte Værger og den sl. Mands egne Børn og deres Ægtefæller, samt hæderlige Stifsønner«, til at møde til Skiftesamling i Boet 30te Dag derefter (18. Maj).

4.

Til Forvalteren over Møens Amt angaaende Skole-Forholdene paa Nyord¹⁾.

Ædle Hr. Forvalter²⁾, højtærede Svoger og Velynder!

Som jeg med skyldigst Taksigelse erindrer endnu den Ære, hans Nærværelse sidste Gang gav mit Hus, saa gjør

¹⁾ Jvf. K. S. 4. R. II, 308—10.

²⁾ Hans Pedersen, Ridefoged og Tolder for Møen og Bogø, var tilige Amtsforvalter. Han døde 1720. Det er os ikke bekjendt, hvorledes han var besvogret med Reenberg.

det mig ondt, om Indholden af denne min Skrivelse skulde falde ham til nogen fortrydelig Møje. Højtærede Svoger hugser vel, at jeg for nogle Aar siden maatte besvære mig over hans Foged paa Nyord hans Utidighed, og ihvorvel jeg har tiet til meget siden, dog som han griber nu alt for nær ind, helst der er ikke stor Proportion imellem hans Embede paa Nyord og hvad min Sjælesorg der kan have at bestille, saa har jeg at besvære mig der over ved næste Haand, hvor jeg i Skyldighed først kan vente ham at maatte blive sat til Rette. Sagen er denne: Da Substitutens Plads blev ledig paa Nyord, havde jeg alt forhen lovet den bort til en Studiosum Rasmus Hansen, som tilforn har vaared Hører her i Skolen og var mig bekjendt for hans ædrue Forhold, sær for den Maade, han havde at oplære Menigheden; thi gav jeg ham Kaldsbrev til samme Sted, hvoraf følger her indlagt vidimeret Copi. Mens da han kom over paa Landet dermed, blev han haanlig afvist af hans¹⁾ Foged med [de] Ord, at dels havde Landet ingen Substitut eller Skolemester nødig om Sommeren før Michaëlis, dels sagde hans Foged til Karlen, at han havde lovet min kjære Svoger som Husbond og Forvalter over Landet, at ingen skulde komme der uden den, som min Svoger dertil havde recommenderet. Saadan en Myndighed, synes mig, er altfor stor for en Bondefoged, og lod jeg ham saa raade for mit Embede, da gjorde jeg som ingen ærlig Mand. Thi har Loven tilsagt det, at end i fremmede Sogne maa en Substitut ikke antages uden Provstens Villie, da veed jeg ikke, hvorledes dette kan forhindres i mit eget Sogn, helst Sognepræsten er endnu videre Myndighed tilladt, Lovens pag. 353, Art. 16. Og skal det gaa an, da har fremmede Religioner Anledning nok til at fordærve Guds Kirke; thi naar de kan ikkun vort Modersmaal, har de ej videre Møje end at gjøre sig til Ven med Bondefogden, og saaledes saaæ deres Klinte.

¹⁾ D. e. Amtsforvalterens.

Saa jeg tror, det er en Sag af videre Udseende, end hans Foged, som en Bonde, kan forstaa. Thi vil jeg formode, min Hjertens Herre vil her udi rette hans Daarlighed i Tide, at denne Brand maatte kvæles i Asken; thi ellers maa jeg, for Gud! paa høje Steder afsige mig fra Sjælesorg for det Land. Vel tænkte jeg, at hans Foged skulde efter min Begjæring ladet sig formaa at tale med mig selv derom, for at skaane min Herre for denne Klage; men denne Ære vilde han ikke gjøre mig; thi som jeg nu længe forgjæves har ventet den, saa nødes jeg nu til at begynde med Sagens Angivelse for min Herre.

Af indlagte kan først fornemmes, hvad Substituten er opbunden til at forrette der paa Landet, og fejler han derudi, saa er det tidsnok at angive det for mig, at jeg enten retter det eller skaffer dem en anden. I forrige Tider har de ej haft videre end snart en Dreng at læse for deres Ungdom der; men siden min Ankomst hid har jeg ladet mig være angelegen at skaffe dem Studenter og end paa min egen Omkostning til Lønnens Forbedring, at Ungdommen desto bedre kunde opvartes med Skolehold, om de Godtfolk selv vilde, [og] alt Landet med Prædiken, naar Uvejrlig forhindrer dem at komme hid til Kirke, og deres syge (som mange der lever længe sengeliggende) med Besøgelser, Trøst og Læsning. Men jeg frygter, hans Foged som den, der tænker, at han har i alting paa Landet at sige, har ikke den største Lyst til Gudsfrygt; sjelden kommer han hid over til Kirke, og undertiden, naar han kommer her, sidder han under Højmesse i Kroerhus, som for faa Uger siden er sket. Thi er det langt fra, at jeg betroer Hjorden under hans Tilsyn, helst ham synes, at Landet har ikke saadan Gudsfrygts Vedligeholdelse nødvendig om Sommeren. Dog saa stærke Stormvinde nu i Sommer har vel tit kunnet forhindre de Godtfolk der paa Landet fra deres Overfart hid til Kirke. Og om hans Foged end vilde holde en Skolemester i sit Hus for sig alene, bør jeg dog som Sognepræst efter Loven at kjende Personen;

langt mere, at en Substitut skal antages for det hele Land. O Gud give, de havde deres egen Præst der paa Landet¹⁾; thi her har man snart intet videre end Møje og Besværing og Urigtighed for det lidet, man skal have af dem, dog 2 Ugesøs²⁾ Rejse frem og tilbage: Hvad for Tid, Nat eller Dag, de kræver det, maa Præsten staa færdig til, foruden a parte Møje her med Skriftestolen om Morgenens før Højmesse, da Præsterne skal studere³⁾; og derforuden tør dog det utidige Menneske gjøre sig saa dristig, at han med ubelejlige Ord har antastet Skoleholderen her, som Degn her til Menigheden, at han skulde paa sin Omkostning holde dem en Substitut der, da jeg tror, det er just 10 a 11 β., han nyder af hver Bomand der, mens jeg vil sige, han skulde nyde dem efter gammel Vedtægt. Dog tror jeg ikke, der er mere end 4 a 5, som gjør denne Rigtighed. Thi var det vel det bedste, om min Herre som Landets Forsvar vilde der udi række Haanden, at Nyords Land kunde som andre Steder i Stiftet blive reguleret med Tiender og Afgift til alle vedkommende, og derimod faa deres egen Kirke der paa Landet, som med muret Tavleværk kunde opsættes, saa havde de ej nødvendig at være Godtfolk mere til Besværing, som de engang besværede sig over Stolestader i Stege Kirke, og just nu der er Stolestader, kommer aldrig snart een at erbyde sig til at fæste eller leje; thi Kirken nyder slet intet ellers af dem.

Denne min Skrivelse, skjönt den falder vidtløftig for mange Forretninger, vil jeg dog formode bliver vel optaget, helst dets Indhold kan blive af temmelig vidt Udseende, uden saa er, som jeg og visselig formoder, at min Herres sundere Fornuft derpaa raader den bedste Bod, og hans Fogeds Utidighed kan een Gang for alle blive sat til Rette, som jeg og herpaa vil vente nogen Efterretning

¹⁾ Dette Ønske blev først opfyldt 1846.

²⁾ Sæmil. 2 Ugesøs altsaa omtrent $\frac{1}{2}$ dansk Mil.

³⁾ Beboerne fra Nyord gik til Skrifte i Stege Søndag Morgen, medens Sognets andre Beboere gik til Skrifte om Lørdagen.

fra min Herres Haand, helst Landet og Ungdommen der kan ikke staa saa længe bort uden Gudsfrugtigheds Øvelse. Med bedste Velsignelser over hannem og samtlige yndige Familie underskriver jeg alt dette som min højtærede Svogers pligtige Tjener. — Stege d. 6. Septembr. 1706.

P. S. Hellers som jeg ikke glemmer, hvor jeg kan tænke noget til min kjære Svogers Behag, da vilde jeg lade ham vide, at her paa Landet i Sognet bliver en Substituts Plads ledig nu til førstkommende Michaëlis, og kan den importere, saa vidt jeg endnu veed, ungefær 18 Rdlr. aarlig foruden frit Hus og Accidenser, hvis Karlen selv har Lyst til at arbejde og holde a parte Skole for Bønderbørnene. Thi tilbydes først for alle denne Condition til den Person, min Herre recommendede mig til Nyords Ø, den Plads han og sandelig skulde have faaet, havde ikke mit Løfte til den anden samt nu indlagte gaaet i Vejen. Og i sig selv er dette her paa Landet bedre og mindre fortrydelig end det andet der over paa Nyord. Hvorpaa jeg og med det første vil varte fra min kjære Svogers Haand, om Karlen vil antage det, før det til en anden bliver bortgivet.

5.

Til Mr. Rasch især angaaende dansk Salmedigtning.

Til Msr. Rasch¹⁾.

Tres cher ami! Som jeg har skyldigst at takke for hans angenehme angaaende den Devotion, mig i Aftes fra hans Haand blev meddelt, i vore Kirkesange, saa erindres jeg og med det samme, det jeg saa længe utilbørlig har forgjættet, dog mundtlig har aflagt min skyldigste Tak for det, mig sidst afvigte Høst blev communiceret fra hans

¹⁾ Formodentlig den bekjendte Rektor Jacob Rasch i Christiania eller hans Broder Lars Rasch (om begge se Dansk biogr. Lex. XIII, 485 ff.). Er det den sidstnævnte, der menes, kan Reenberg ikke have vidst, at han for kort Tid siden var bleven Præst (i Norge), eftersom han kalder ham Msr. og ikke Hr.

Haand, mestendel den *Novum chronologicum vexatissimæ computationis in peregrinatione Israëlis Ægyptiaca angaaende*, saa vel som hvis hellers deri blev erindret de *migrationibus Gentium*. Thi at vederlægge af min ringe Evne saa rig en Høst med en ringere Sæd, da skikkes her indlagte mine Betænkninger om det berømte *Computo peregrinationis et afflictionis Israëliticæ*. Dignus certe vindice nodus, si his meis (partim postulatis) non solutus, certe non ideo magis intricatus videatur, spero. Hvad *migrationes Gentium* angaar, da, som jeg før har udladt mine Tanker, tror jeg, at Gen. Cap. X et initium Cap. 25^{ti} non adeo certas sedes tempore scriptionis Mosis figat, ac aliquando figendas designet. Og hvad den berømte Melchisedech angaar, Gen. XIV, in seriis sane non ludo, si sonticas adeo mihi videor habere causas assignandi honorem Parenti nostro Japheto, ac Judæi id suo Semo, et alii cuidam Chamitæ assignant. Verum metam deducendi rationes intercipiunt contractiores jam horæ.

Angaaende vores Devotions-Sange: Sandt nok, efterdi der blev saa meget gjort af dette Værk, og saa brave Mænd vare samlede derom, som findes i Præfationen for den anden Part af den ny Psalmebog, som kaldes den forordnede Husandagts Psalmebog, trykt 1703¹⁾, saa havde det været fornøjeligt, om Psalmisternes Navne havde dels

¹⁾ Den nævnte Fortale til »Den forordnede Huus-Andagts Psalme-Bog«. Kbh. 1703, indeholder følgende Oplysning: »forordnede den Højsalige Herre 1696 den 17. Marts disse ærværdige Guds Mænd: Dr. Henrich Borneman, Biscop udi Siællands Stift, Dr. Peter Jespersen, Kongl. Majest. Confessionarium, Dr. Hans Wandal, S. S. Theolog. Professorem Primarium, Dr. Hector Gottfrid Masium, S. S. Theolog. Prof., Dr. Hans Bartholin, S. S. Theolog. Prof., Mag. Johan Adolph Borneman, Sognepræst til vor Frue Menighed, Dr. Bartholdum Botsak, S. S. Theolog. Professor. Designatum og Tydsk Prædikant til St. Peders Menighed, Mag. Michael Heinrichssen, Sognepræst til St. Nicolai Kirke, Mag. Esaias Fleischer, Sognepræst til Hellig Geistes Menighed, Mag. Christian Bræmer, Tydsk Præst til St. Peders Kirke, Mag. Albert Fochsen Wit, at de skulde indrette en fuldkommen Psalmeboog, bestaaende af en

mer accurat været opført, og dels ikke udelukt, som ganske er sket i bemeldte sidste Part. Hellers har jeg ikke videre Videnskab om vore Psalmebøgers første Opkomst end dette: En Hr. Claus Mortensen i Malmø tilligemed Hr. Hans Spandemager i Lund lod først A° 1528 udsætte nogle tyske Psalmer paa vort danske Maal, saa at den første danske Psalmebog skal da være prentet i Malmø; siden atter forbedret 1529 og 1534 af Hr. Arved Pedersen paa Bornholm. Derpaa lod den berømmelige Mag. Hans Tausen, den første Lutherske Prædikant i Danmark, og det i Viborg, siden Superintendent i Ribe, prente en dansk Psalmebog 1544. Derefter lod Mag. Hans Thomæsen, Sognepræst til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, sit bekjendte skønne Værk udgaa 1569. Samme findes atter trykt 1571, og atter igjen 1634. Mens imidlertid blev Mag. Niels Jespersen, Superintendent i Fyen, anbefalet af sl. Kong Frederik II 1565 at tilsammenskrive Gradualen in Fol. (NB. den gemene Mand kaldte den Gralen, og nævnes den saaledes Gradualens pag. 425). Samme Gradual findes to Editioner af, den sidste udgaaet 1573 med bemeldte Mag. Niels Jespersens Fortale, hvor han refererer sig til bemeldte Mag. Hans Thomæsens Psalmebog og kalder det den Nye Psalmebog med Flid og god Forstand sammenskrevet. Deri har han største Ret; thi den nye Verden har endnu ikke gjort Mag. Hans Thomæsen det efter. Ingen Under; thi han var baade Theolog, Poëta et Mucicus; men om de to sidste Qvaliteter fandtes i det Collegio, som sidst havde Haand paa dette Værk, veed jeg ikke. Intet at melde om alle de Troupper af Psalmebøger, som siden er set iblandt os. Bliver sl. Mag. Brunsman dog i sin

ny Kirke-Psalme-Boog, saa vel som og Huus-Andagts Psalme-Boog. Den deler sig derfor selv i tvende Parter, hvoraf da den første Part, som er Kirke-Psalme-Bogen, er ved Dr. Thomas Kingo hans store Flid forbedred og af Velbenævnte de fornemmeste Geistlige her i Staden efterseet og af hannem til Trykken forfremmed.* Den anden Part nu følger.

Værdi, enddog i saadant Værk, da vi har hans liden Nye Psalmebog tillige med et Tillæg af Mag. Anders Bordings. Sidste og anden Edition deraf er trykt i 8^{vo} 1687. Og som hans egen Kløgt findes der i Fortalen, har han ingenlunde ført David i Sauls Harnisk 3: han har ikke iført Sangens Andagt nogen verdslig Phantasi. Sancte kan jeg testere det, at den sl. Mand med stor Harm beklagede sig for mig over den Vold, de havde gjort ham paa hans Psalmer ved det sidste Værk, og ham uadspurgt deformeret mange Steder hans Mening, og just det, han synes selv bedst om. Muelig det er gaaet dermed som med det dejlige, grundige, sidste Vers i den: Nu bede vi den Hellig Aand, hvor den Partikel Om dette Elende er og deformeret, som den gudfrygtige sl. Mag. Jørgen i Sillerød¹⁾ har klaget over længe tilforn i sit aandelige Skrift, kaldet den Aandelige Muldklæde. Hellers er det nok bekjendt, at Doctor Thomas Kingo lod udgaa en Psalmebog in 8^{vo}, Odense 1689, kaldet en Ny Kirke Psalmebog; hans Effigies findes der for i. Mens Aarsagen, hvorfor den saa priselig blev revoceret, er for langt at fortælle, og trolig nok vel bekjendt de Skrøbeligheder, som ved dette Værk har underløbet.

Det tilskikkede Opskrift paa tyske saa vel som danske Psalmer takker jeg for; men hellers, for videre Curiositet i dette, findes hos mig en tydsk fuldkommen Psalmebog, trykt Ratzeborg 1677, just med 1000 Psalmer, og der findes hos tegnet Psalmisternes Navne for de fleste. Den, som hellers i den tilskikkedr Opskrift erindres: Mag ich Unglück nicht widerstehen, har vi og oversat i vore ordinaire Psalmebøger, som og i den sidste Part af bemeldte Ny Psalmebog, og begynder: Maa jeg Ulykken ej kunne modstaa. Mens efter alt dette skulde det være mig meget kjært, om man kunde udfinde, hvo der har gjort den

¹⁾ Jørgen Lauridsen Aaskov, der døde 1690 som Sognepræst i Sillerød (s. Dansk biogr. Lex. 1, 29).

yyperlige, aandrige og incomparable Psalme: Fra Mennesken haver jeg vendt min Hu. Ingenlunde tviler jeg paa, den jo først er componeret paa Tydsk, som den og findes: Von allen Menschen abgewandt; men ikke findes Psalmistens Navn hos i de tyske Psalmebøger, ej heller i nogen af de danske. Og langt fra at den tydske er saa sinde- og aanderig som den danske, selv det dejlige 5^{te} Vers: Formedelst Christi Rosensblod, som nøgen for mig paa Korset stod. Om Homerus og Maro havde digtet Dansk, aldrig kunde de have sat det mere majestætisk og statelig. Derfor er det og mærkeligt, at da vor danske Virgilius, jeg vil sige Arreboe, har udsat denne Psalme, nemlig i sin Davids Psalter, den 25. Psalme, har han brugt de samme Ord: For mig paa Korset nøgen stod. Og i al Psalmebogen er sandelig, i min ringe Tanke, denne Tanke for mig som et Mirakel; thi naar man tænker, at den er componeret, før enten vort Sprog eller Rimestok var vel slebet; thi den findes i alle vore gamle danske Psalmebøger, i bem. Mag. Hans Thomæsens, i de gamle Graler; og for alt dette, Compositsen eller Oversættelsen er saa gammel, omnes sane nati et exercitati Poëtæ partes et venas implevit plenus, vividus, succulentus, generosus Psalmistæ hujus Spiritus, ut in tam venusto corpore vix nævus, ac ne nævus quidem, appareat. Tanta admiratione abreptus Tibi at Tuis S. P. D.

Stegæ d. 30. Martii 1708.

T. T.

M. Reenberg.

6.

Til Amtsforvalteren før Møen angaaende en heftig Straffeprædiken, Reenberg havde holdt i Anledning af nogle paa Øen begaaede Forbrydelser.

Ædle Hr. Forvalter!¹⁾

Hans kjærkonne, nu idag d. 9 Maj just i denne Minut mig ved hans Fuldmægtig indhændiget, skyldigst strax at

¹⁾ Vistnok den tidligere nævnte Hans Pedersen, skjønt han ikke her af Reenberg betegnes som »Svoger«.

besvare, saasom han strax paa Gjensvar iler angaaende det forskrækkelige Synde- og Blodskrig her paa Landet, som jeg seneste Bededag skriftede for Gud og hans gjenløste Menighed, at jeg vilde mit Kundskabs Vidende herom angive. Thi angives de nu skriftlig efter Begiæring: (1.) Det begangne Mord i Raaby-lille talte jeg om, at uskyldige Folk sukker, at Blodhevnere vilde blotte Sværdet, og dertil svarte jeg, at Lovens Maade vil følges i saadanne Sager; Sværdet blottes, saa vidt Loven tillader, endnu. Men som det Blod stod endnu over Jorden, at der maatte iles med Retten, at det kunde komme under Jorden. Og om den Sag talte jeg ikke videre. Mens derpaa greb jeg ind i min egen Barm og talte (2.) om det, som er passeret i Spraave i min egen Menighed. Mine Ord var disse: Vel fortælles her, at det er ikkun strandet Gods, der er røvet. Saa er her dog Røvere, hvorfor bindes de ikke? (Herom vilde jeg, at vedkommende vilde efterse Lovens pag. 969 § 1 og conferere det med Forordningen om Forhold med strandet Gods, Art. II. Vil man sige, at Forordningen, som saa længe efter Ugjerningen er udgaaet, binder ikke, da svares igjen: desto mere binder den; thi nu i 3 Aar er Forordningen offentlig oplæst af mig i Kirken og ellers for alle Retter, og den Tid vidste de skyldige Hs. Maj.s Villie; hvorfor har de da nu paa 4de Aar imod Forordningen tiet med deres Uhjæmmel. Mens Loven undskylder det ikke¹⁾, og det er Ulykken, at jeg nu først fornemmer, at dette Røveri har været for mange Aar siden talt om her paa Landet, og det nu først er rygtet for mig. Thi, ved mit Embedes Ære! skulde jeg aldrig have tiet det, da den Sag er af mistænkelig Blodskrig). — Nu at komme til min Prædiken igjen: Hvi blev dette strandede Gods ikke strax oplyst? Hvem vidner endnu, at der er ingen Folk myrdet, uden Røverne selv, som har røvet Godset? Hvorfor har den Coffert saa længe været skjult?

¹⁾ Nogle Lovsteder anføres.

Hvorfor blev de Papirer der borte? Der var Klæder, monne de være af Søen fordærvede? (NB. Jeg veed ikke rettere, end jeg jo der talte videre i denne Mening: Er der efterspurgt, er der eftersat, om saadanne Klæder vare søslagne?). Endnu mere: Der fortælles, at just en af de samme, der har været med i Røveriet, har siden fra Kallehave Færge skullet overføre en fremmed Karl (han synes at have været Morten Svendsens Søn her i Stege) og har roet Koster Færgebro forbi omkring ind ad Hulen for Spraaave, og truet ham paa hans Liv for at aftvinge ham Penge. NB. Den Røver var en Baadsmand, Søren Frandsen, og endnu vil Folk sige, at den Sag blev angivet for Øvrighed og skulde der blevet aftalt [o: jevnet i Mindelighed]. Er det saa, da var det ilde, at saa skjændigt et Stykke blev ikke haardere straffet; thi nu klager jeg ikke, at Folket sukker under Tyranni og Undertrykkelse, men det klager jeg, at jeg frygter, her bliver for meget kjælet for dette Folk. — Men at komme til min Prædiken igjen. Der fortælles, at Folk i Sjælland skulde have truffet Vraget af et Skiberum, og der optaget en Hob Dalere. (Mig er sagt, at hans Ærværdighed Mag. Hans Olivarius i Søndersogn skulde for faa Dage siden have hørt derom. Og den Guds Mand, ved hvis Embede den første Gnist af disse Sager er opblæst, er altfor ivrig for Guds Ære, at han skulde dølge noget). Mens foruden det, jeg saaledes har talt offentlig i min Prædiken, er Fangens, Laurits Albretsøns, Angivelse. [Denne gik ud paa, at nogle Møenboer havde bemægtiget sig et Skib og »slaget Skibsfolkene ihjel, hugget Skiberummet i Sænk, og saaledes roet i Land med hvis de havde taget af Skiberummet.«] NB. Alt dette talte jeg endda intet om, fordi jeg vilde ikke skjælde Røveriet for Blod og gjøre vore Bønner paa den hellige Dag skrækeligere blodskrigende baade for Gud og Mennesker. — Efter dette foer jeg frem i mit Embede og talte om det skjændige Rygte om Færgehuset ved Grønsund, at en Tømmermands-Svend skulde der være ihjelslagen. — — — At

komme til min Prædiken igjen om den Lærredskræmmer, der og skulde være myrdet i Færgegaarden og begravet i en Høj derude ved Skansen. Jeg talte i min Prædiken som en Levit, Exod. 32. Cap. v. 26. 27. 28.¹⁾, ombinder mig med mit Sværd og skaaner hverken Broder, Ven eller Næste. Men Søn Oluf Gemse²⁾ trækker jeg nu Sværdet over; han har sagt mig det, og han maa bekjende, hvor han har hørt det. Thi trækker jeg og Sværdet over min Ven, og skal det være Kgl. Maj.s Skovrider, som har sagt dette Rygte til ham. — — —

Videre fortsætter R. med udførligt Referat af sin besønderlige Bededags-Prædiken, hvilket Referat jevnlig afbrydes ved indskudte Bemærkninger om de Personer, der betragtedes som Gjerningsmændene, og om dem, fra hvem Rygtet var kommet R. for Øre, samt Anvisninger for Forvalteren, hvorledes han skulde faa Sandheden for Dagen. Det lange Brev slutter saaledes:

Saa vidt har jeg efter min Prædiken paa Hr. Forvalters Begjæring nu gjort Regnskab for. Og hvis jeg nu

¹⁾ Det er aabenbart dette Forbillede ud af Israels Historie, der har staaet Reenberg for Øje, da han paa Bededagen gav sig til at »binde sit Sværd ved sin Side og gaa frem og tilbage fra den ene Part i Lejren til den anden og ihjelslaa hver sin Broder og hver sin Næste«, som havde tilbudet Guldkalven.

²⁾ Han var den yngste af Reenbergs Hustrus Børn af første Ægteskab og blev 1716 ved sin Stiffaders indtrængende Ansøgning til Overstaldmester Chr. Ulr. v. Harstal paa Berritsgaard kaldet til Præst i dennes Patronatskald Taars og Vignæs paa Laalanå. I Brevbogen findes flere karakteristiske Breve om denne Sag. Reenberg skjulte ikke, at Stifsønnen havde været ham meget kostbar og brugt mange Penge. Men han haabede dog det bedste om ham, især om Patronen vilde anvise ham en god Ægtefælle. Gjælden, han havde gjort, var dels allerede betalt, dels skulde den snart blive betalt af Stiffaderen, som ikke nogen-sinde vilde kræve den af Stifsønne. Da Oluf Gemesø saa gik ind paa at ægte Enken i Kaldet, fik han Embedet. Men der siges rigtignok om ham af Rhode: »Han skal have haft besynderlig gode Gaver til at tale, men det var og al hans Fortjeneste.»

videre kan udspørge og udfritte, skal jeg som en ærlig Mand lade mig være højst angelegen. Nu for Resten, som Hr. Forvalter i sit Brev beraaber sig paa en fri og frelst Samvittighed og Nidkærhed for at faa dette Blod hevnnet, og at hans Misundere og Verden maa imidlertid dømme, hvad de vil saa: Gud lade det uskyldige Blod komme paa mit Hoved og mit Hus, om jeg er hans Misunder og jeg tænker, at hand vil skjule dette Blod! Men endnu som en Levit at trække Sværdet over min Ven: Hr. Forvalter, I er altfor god, I er altfor from! — — Jeg formaner Eder som Eders Sjælesørger, der skal svare til Eders Sjæl for Gud. Tager mine Ord, som jeg har talt, som jeg skriver, tager dem ikke anderledes, end at jeg derved intentionerer at redde Eders Sjæl med min egen samt det ganske Land, som Gud har beskikket os begge til Hyrder for. Hvad jeg har talt offentlig, hvad jeg har talt om Eder hemmelig, ej alene i mit Hus, til Folket her paa Landet, men endog for Fyrsternes Øren, som er sat i højere Æresæder, det er Gud bekjendt, at det har været og er til Eders Ære. Det alene, jeg frygter for, er, at I kjæler for meget for dette Folk, at I som en øm Moder vil ikke gjerne høre ondt Rygte om Eders underhavende, saaledes at det skulde staa til Troen. Vor søde Frelser affører sig selv dette sit søde Navn; naar han skal dømme vil han ikke ses som en Frelser, men som en streng Dommer. Affører Eder selv saaledes for en liden Stund det Faders bløde Hjærte, I har for dette Folk, og viser Eder, som I har mig til Exempel, som en Levit over den, der agtes som Broder, Ven og Næste, og kan tænkes skyldig i dette. Det er Eders Nidkærhed, der først har lagt Haand paa Sværdet. Bliver endnu ved, nu gjælder det. Herren velsigne Eders Indgang og Udgang, Eders Raad og Daad! Herren styrke Eder under disse Eders Embeds Byrder! Eders Møje her, i hvor fortrydelig den kan falde, skal blive Eders Æres Krone hisset! Bruger da i Jesu Navn Guds og Kongens Sværd! Jeg imidlertid, som Moses i Bønne, skal, næst Guds

Aands Hjælp, ikke fejle at styrke Eders Haand i Herrens Gjerning. Saa Gud velsigne Eder og Eders! som hjærtelig ønskes af Møens sukkende Forbeder og Eders pligtige og tro Sjælesørger.

Stege d. 9. Maj 1708.

M. Reenberg.

7.

Reenberg til en af Præsterne paa Møen, der havde fornærmet ham haardt, men med hvem han nu erklærede sig forsonet.

Amorem et sinceritatem in Christo Jesu! Vigilantissime Frater in Christo dilectissime, Affinis devinctissime¹⁾.

Efter den Devotion og Morgenoffer, mit Bedekammer ejer²⁾ min Gud, opbrød jeg Ed. Ærv.s, dat. 9. Dcbr. Deum testor! sine prævia devotione, metu fragilitatis propriæ, non audebant oculi lecturam. Thi jeg bekjender, at det vel bevidste³⁾ fra Ed. Ærv.s brækkede min Christendoms Lampe saa vidt, at Slangen i vor Omgængelse (indtil nu Hovedet er knuset) havde prædomineret over Duen. Castam scilicet et candidam prudentiam in multis studeo, ideoque qvæ movent bilem subterfugere, quantum in me est, svadet religio. Thi at røre ved Sagen i sig selv, hvoraf Ed. Ærv.s Fortørnelse mod mig rejste sig: da Manden kom til mig om Morgenens, efter jeg havde faaet Ed. Ærv.s første Brev om Aftenen, hørte jeg først hans Ærende som ukyndig derom. Spurte ham derpaa, hvorfor Barnet saa mange Dage efter Fødselen kom ej til Kirken om Søndagen. Svarte han: Det var ej hans Lejlighed. Derpaa temmelig haardt foreholdt ham (1) Daabens Forsømmelse, om [han] raadte enten for Barnets Liv heller Salighedsmiddel. (2) Om han ej vidste, at hans Sjælesørger var en svag Mand, at han den lange Vej vilde umage ham, og at jeg vidste hans Sjælesørgers Fortræd herover. Om han ej vilde have

¹⁾ Adressaten nævnes ikke; men det maa være Hr. Peder Baden i Borre.

²⁾ Skylder.

³⁾ Et tidligere Brev, om hvilket mere i det følgende.

Ærbødighed for ham, da maatte han have Medlidenhed med hans svage Helbred (thi den Tid vidste jeg, for Gud! ej andet, end Ed. Ærv. mestendelen holdt Sengen) helst i den jammerlige Tilstand, Embedet var i her paa Landet, da Hr. Rasmus [Treschow i Kjeldby] var død, Hr. Jacob [Baden i Elmelunde] og Hr. Hans [Olivarius i Faneffjord] afrejst, Hr. Hans [Svendsen Hetting i Magleby], Hr. Niels¹⁾, Ed. Ærv., mig og Hr. Jens [With i Stege] idel svage: at om E. Æ. ej kunde komme, saa maatte jeg selv rejse, saa svag jeg var. Thi hans Dom for Gud skulde blive desto haardere, som Naadens Middel ej skulde blive ham hindret²⁾. Men den Foragt, han saaledes brugte haade Midlerne og Embedet med, skulde falde paa hans eget Hoved: at naar han helst behøvede en Præst, saa vilde den Naade fejle ham. Mange af mine Sognefolk, saa vel som dels (3: en Del) af Substituterne hørte, hvad jeg foreholdt ham med videre, at han var tegnet i sit Ansigt, men at jeg saae det værre Brændemærke paa hans Samvittighed. Og svor jeg ham derpaa, at den Sag skulde forvolde mig at angive deres Fylder i paa højere Steder, som det og nu er i Gjærde³⁾. Efter dette var passeret, gik jeg ind og lod skrive til E. Æ., og, saa hjælpe mig Gud i min Dødsstund! om E. Æ. havde været min egen Fader og jeg en Søn, dog derhos Præpo-

¹⁾ Maaske Kapellan i Magleby.

²⁾ Det er ikke let at faa Rede paa, hvori Mandens Brøde bestod, samt Aarsagen til, at Præsten i Borre var bleven saa forbitret over Provst Reenbergs Adfærd. Maaske har Forholdet været dette: Manden havde undladt at bringe sit nyfødte Barn til Daaben i Borre Kirke den første Søndag efter Fødselen (som Skik den Gang var), men havde forlangt, at Præsten skulde komme og hjemmedøbe det, og da denne havde vægret sig, havde Manden henvendt sig til Provsten, der, efter at have skjændt dygtig paa Manden, dog havde lovet at komme og døbe Barnet, hvis Præsten i Borre ikke kunde, noget som denne dog havde taget meget fortrydeligt op.

³⁾ Meningen maa være: Bønderne udsatte deres Børns Daab for at kunde gjøre Barselgilde, og Reenberg mente, at Grunden til Udsættelsen af Barnets Kirkefærd netop var denne.

situs, vidste jeg ikke mere prudenter et candide at kunne have skrevet, end jeg skrev. Havde E. Æ. brugt¹⁾ Brevet, som jeg skrev, før Manden enten havde bragt sit Barn ned i Eders Hus, heller ladet en Vogn gaa to stærke Mile²⁾ frem og tilbage for at hente en Præst, havde han vel og givet de bedste Ord for at faa det forebygget og aldrig siden gjort det. Derfor da jeg fik det sidste meget haarde Brev fra E. Æ., kom det mig des mere uformodende, som jeg vidste, hvor redelig jeg havde ment det. Og, mi frater, per Deum juro! saa haardt vilde jeg ej skrive til det foragteligste, skarnagtigste Menneske, som jeg deri er tracteret fra Begyndelsen til Enden. Og vil jeg tilstaa min Skrøbelighed, som jeg aldrig før har aabenbaret for nogen, det, for Gud! forvoldte mig den recidivam og haarde Sygdom, jeg atter blev nedkast med paa mit Leje; thi aldrig er jeg endnu haardere blevet medhandlet, som E. Æ.s Pen der tilredte mig i dette sidste meget haarde Brev. Men Gud forlade Eder, som jeg, for Gud! har forladt det. Thi derfor, efter denne Erklæring³⁾ takker jeg kjærlig for E. Æ.s mig nu idag indhændige, saa den Sag skal næst Guds Hjælp være mere som en Lysesax end Slukker for min Kjærligheds Lampe. Hvad den Prædiken 4de Adventus i Kjeldby angaar, skal jeg næst Guds Hjælp enten selv forsørge eller faa forsørget, at E. Æ. ej derved skal hindres; thi jeg ser, Helligaftenen er saa nær paa Haanden. Catalogum nascentium & morientium og at maatte blive opskikket før Juleaften for Postdagens Skyld d. 2. Juledag. Saa Gud glæde E. Æ. med dydige Ægtefælle og velsignede smaa til glædelig Jul og Nytaaringer her i Naade, hisset i Salighed, Amen!

H. Æ.s hulde og pligtige Tjener

Stege 10. Dcbr. 1708.

M. R.

¹⁾ Sic! Mon der ikke skulde have staaet: brudt.

²⁾ Afstanden mellem Borre og Stege.

³⁾ D. e. Brevet af 9. Decbr. fra Præsten, som omtales i de første Linier af Reenbergs nærværende Brev.

8.

Reenbergs Forsøg paa at omvende en Mand, der var slem til at bande.

Til Sign^r Niels Madsen.

Paa hans til mig ergangne, dat. 6 Sept. 1709, følger til tjenstligt Svar: Angaaende hvad Discurs om ham i Faxe skal være falden, da husker jeg vel, at Hs. Ærværd. Hr. Peder Falenkamp¹⁾ fortalte mig den ulykkelige Hændelse, der træffede hans [o: N. Madsens] Kjæreste Søndagen d. 28. Juli sidstafvige, det vi begge condolerede; og jeg da erindrede, efter den Gudsfrygt der er Sjælesørgere anstændig, at som Sign^r Niels Madsen var Mag^r Falenkamps Tilhører, han [o: Falenkamp] vilde da foreholde ham som sit Bigtebarn at afstaa de forskrækkelige Eder og Bander, som kan ikke andet end fortørne Gud og forvolde ham Straf; at saadan Synd maatte afstaas; thi saadant var passeret af hans Mund her i Menigheden i Stege By i en god Dannemands, Jacob Brystings, Hus i Godtfolks Paahør. Og tror jeg, jeg lagde det til, at jeg heller vilde give en Ducat til de fattige, end at saadanne Guds Fortørnelser skulde passere i min Menighed. Thi, min kjære Ven, Sjæle er nok langt mere kostbare end Guld, da de har kostet Christi dyrebare Blod. Og imedens Gud fortørnes paa et Sted, kan hans Almagt straffe paa et andet Sted. Thi Herren vil ej holde den uskyldig, som tager hans Navn forfængelig. Jeg vil, efter den af Eder selv givne Anledning ved Eders Skrivelse til mig, i Jesu Navn og paa hans Kraftes Ord endnu foreholde Eder det, og som en Guds Tjener formane Eder som en Medchristen at betænke, at just samme Dag, Søndagen d. 28. Juli, og jeg tror samme Time, som disse Eder bleve hørte af Eders Mund her i Stege, tog Gud det kostelige Nam i Eders Bo. Fortørnes nu ikke over Eders Næste, som vil have Eders Sjæl reddet med flere; thi ellers fortørnes I over Gud selv. Det er vort Embeds Skyldighed

¹⁾ Præst i Jungshoved, i hvilket Sogn Niels Madsen ogsaa ses at have boet.

som Sjælesørgere at oplede med hinanden og for hinanden hver en vildfarende Sjæl. Og saaledes var det og min Agt og er endnu at række Eders ærværdige Sjælesørger Haanden. — Andre Ord til Eders Respects Forkleining veed jeg ikke der blev talt; tvert imod paa begge Sider for Resten og talt meget godt om Eder, at I var en god, ærlig og tjenstagtig Mand, og at saadanne Misligheder passerede ej gjerne uden ved en Drunk. Men nu, min kjære Ven, vi ere komne i den Fortrolighed, da kan jeg og ej andet end foreholde Eder det, som passerede med en god ærlig Præst her fra Landet, navnlig Hr. Jacob Baden¹⁾, nu i Vinter, jeg tror Torsdag d. 21 Februar, hvorledes han af Eder blev begegnet paa sin Rejse til Kjøbenhavn i Jens Pedersens Hus i Faxe, hvor I med Mandens egen Kjep støtte ham nogle Gange for Brystet, og med andre den gejstlige Orden nær rørige Ord angreb den ærlige, fredsommelige Mand, at det var andre nærværende Godtfolk til Fortrydelse. Hjertens Ven, dette fortæller jeg nu Eder igjen imellem os som Eders Ven, med Formaning, at I for Christi Skyld vil holde Eder til Gud, at han vogter Eder for sligt og værre Onde, og at I omsider maa ende Eders Dage med Fred og Salighed, det velbenævnte Eders gode Sjælesørger, Mag. Falenkamp, og haabede, og jeg ønskede ham Naade og Velsignelse til. Det jeg og endnu ønsker som den, der er af Hjertet og i alle muelige Maader skal vise sig at være Eders tilforlædende Ven og pligtige Tjener.

Stege d. 12 Sept. 1709.

M. Reenberg.

9.

R. meddeler sin Broder, Mag. Jens Reenberg, Rektor i Viborg, Fødselen af en Sønnedatter.

Til J(ens) R(eenberg).

For at gratulere Dig som Bedstefader i Kjød og Blod og efter Naturens Lov, næst mig selv efter Kjærlighedens

¹⁾ Præst i Elmelunde.

Lov, maa jeg ved dette erkyndige Dig den Velsignelse, Gud nu næst afvigte Nat efter den 2 Aug. skjænkede her i mit Hus til min e. Datter E(lse) E(lisabeth), Din Søns, Mag. P(eder) Reenbergs, Hustru¹⁾. Den Velsignelse [er] mig saa meget desto glædeligere, som vores Kjærlighed til dem alt voxer, helst han viser sig som det, han er, en from, retsindig, opbyggelig Guds Mand. Og som Velsignelsen var en velskabt liden Datter, og den første Grøde i deres Ægteskab, var hun og prioriteret til den Ære at bære din gode sl. Hustrues Navn, som hun i Jesu Navn blev døbt med ved mine Hænder til Højmesse d. 4 hujus næst afvigte. Navnet vil jeg formode, du ej fortryder over, helst fattige Folk kalder og deres Børn op efter Konger og Dronninger. Din Søn Lieut. Joh. Ott. Reenberg blev efter Skyldighed buden til Fadder, da han ligger her i Byen indkvarteret, og med Fornøjelse ser jeg ham snart daglig, thi han er i Sandhed en proper Officer; men af Mangel for Klæder efter sin Stand kunde ej comparere. Er det din Villie, vil jeg gjerne forskyde ham til en Klædning, som han har højst fornøden, og om jeg ej faar Pengene før om et Aar, skal det være mig Fornøjelse nok at vise i dette som i alt andet, hvor gjerne jeg med Velsignelse²⁾ Din og dines h(ulde) B(roder) og pligtige T(jener)

[Kjøbenhavn] 5 Aug 1713. M. R.

10.

Biskop Worms Omgangsskrivelse til en Del Præster i Kbhvn. angaaende Sværmeren Adolf Dyrkop, samt Præsterne Paategninger.

Tit. Det er Dennem vel bekjendt, hvorledes en Person ved Navn Adolph Dyrkop haver saa vel i Vor Frue som

¹⁾ M. Peder Reenberg var Præst i Thoreby paa Laaland. Hans Hustru, E. E. Gemzøe, var Morten Reenbergs Stifdatter. Foruden denne kjendes to andre af R.s Stifdøtre, der ogsaa blev Præstekoner, nemlig Bente Marie gift med Mag. Torben Lidøye i Hersted øster og vester, samt Karen, gift med Mag. Iver Arntsen Dam, Præst i Udby og Ørslev.

²⁾ Ulæseligt Ord.

St. Peders Kirke udstrøet d. 6 Aug. en stor Del skrevne Sedler, i hvilke han haver paa en uherlig og ugudelig Maade bespottet og forbandet Gud som Hs. Kongl. Maj. og det hele Land. Derudover har jeg maattet angive samme Person for Politimesteren, som ham har ladet angribe og i det beskikkede Byens Arresthus forvare. Men som Politi- og Commerce-Collegiet mig haver tilskrevet, at han skal være ved fuld Fornuft og ej forrykt eller rasende (det jeg dog havde tænkt), men indtaget af nogle kjætterske Principiis¹⁾, hvorudover de begjære, at Præsterne her i Staden dagligen maatte paa en kort Tid skiftes til at besøge ham for at forsøge ham af Guds Ord at overbevise om hans Vildfarelse, saa ville Deres Velærværdigheder, naar de have Lejlighed, forføje sig til Stadens Arresthus, da han nu af den ene, nu af den anden kan blive undervist og om sine Vildfarelser overtydet. Særdeles begjærer han indstændig at tale med hans velædle Velærv. Mag. Brinch, som og vel haver den Godhed ham at besøge.

Hafn. d. 21 Aug. 1713.

Worm.

Denne H. Højædle Højærv.s Ordre er mig anvist, og skal jeg, vil Gud, idag forføje mig op til dette underlige Menneske, at høre hvad han haver at sige, samt at gjøre mit bedste til at faa ham paa rette Vej, hvortil den forbarmende Gud give Naade for Jesu Skyld.

Hafn. d. 22 Aug. 1713.

I. Brinch.

Jeg vil i Morgen d. 23 Aug. ham besøge [og beder] at enhver af de andre velærv. Brødre vilde lægge Haanden paa, naar det dennem kan falde belejligst.

J. Lodberg.

Weil ich Amts-halber nicht eher als 24. hujus zu ihm kommen kann, so will alsdann frühe um IX Uhr zu ihm

¹⁾ Dyrkops Hovedpaastand, der var bleven en fix Idé hos ham, var, at det ikke stemmede med Begrebet om Guds Retfærdighed, at den uskyldige (Christus) skulde lide for de skyldige (Menneskene).

gehen, und künftig, so oft als mir immer möglich, ihn besuchen. Gott erbarme sich seiner um C. willen.

H. Dyrkop.

Paa næstkommende Fredag d. 25 Aug. efter Prædiken skal jeg næst Guds Hjælp besøge ham.

Lemvigh.

Første Lørdag og Søndag d. 26 og 27 Aug. i Embede. [Naar det] er overstanden, haaber jeg med Guds Hjælp Mandag Formiddag d. 28 Aug. at tale med denne elendige, hvis han hellers i det danske Sprog vil tage imod hvad der kan forefalde.

M. Reenberg.

Af en senere Antegnelse af Reenberg fremgaar, at Omvendelsesforsøgene endnu i Oktober s. A. fortsattes. Under Aaret 1716 findes i Brevbogen flere Aktstykker vedrørende Dyrkop, der da igjen var sat fast. Disse skulle dog ikke her meddeles, da de (efter andre Kilder) tildels ere benyttede af O. Nielsen i hans Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse VI, 140 —8.

11.

En Ansøgning skreven af Reenberg i hans Stifsøns, Daniel Gernsøes, Navn.

Tit. Biskop Worm.

Deres velædle Høj-Ærværd. turde jeg fattige Mand endnu ikke understaa mig at besvære med videre underdanige Suppliquer, hvis jeg ikke blev mindet nu i min yderste Elendighed og daglige Dødelighed i et udslæbt Legeme, som næsten nu har gjort mig til et unyttigt Kar, ved det Feltembede, hvis Byrder jeg nu i saa mange Aar har baaret, at mig for Resten nu intet videre er ladet end den jammerlige Ros, at baade her og i mit Fædreneland er nu vel ingen enten Felt- eller Skibspræster, der har arbejdet mere og længere end jeg, saa at ingen kan disputere mig Sted paa den Rulle, der kunde opsættes for dem, der kunde kaldes emeriti, der jeg endnu maa anses iblandt saa mange yngre som immeritus. Jeg gaar nu nær paa en Alder af 40 Aar. 8 Aar af disse har jeg fortæret i mange rudes Campagner. Trende Feltpræster bleve ordi-

nerede med mig; tvende siden samme Aar. Alle ere hjulpne; jeg alene ladt som et Inventarium, og min haarde Skjæbne mig saa meget desto fortrydeligere, som jeg for Gud i min Samvittighed veed ikke noget, nogen kan dadle mig for i mit Embede. Gud takker jeg først og fremmest, at hans hellige Forsyn har agtet mig saa værdig, som og hans Naades Gaver, han har betroet mig, har ikke været ufortrydelige for Mennesker, og mit Vidne er i Himlen, at jeg med ingen Skjodesløshed har opvartet Embedet, men med ufortrødelig Flid, Aarvaagenhed og utallige Farligheder ladet mig finde, hvor jeg enten er blevet anbefalet eller anmodet. Thi er min Fortrydelse nu desto større, at jeg ikke længere kan udstaa de Travailler, som endnu udkræves, da jeg paa en ti Mile paa denne og hin Side Kiel, hvor mit Regiment ligger forstrøet, kræves at gjøre det, jeg nu ikke længere formaar. Min Fattigdom, mit nu i saa mange Aar udslæbte Legeme, min udtrættede Sjæl supplicerer nu derfor til D. velædle Højærv.s fromme Forsorg og anseelige Befordring om allerunderdanigst Relaxation fra disse alt for mange og saa lange Besværinger, at jeg dog [maatte hjælpes] saa vel som saa mange andre, der ikke have baaret nær de Byrder, saa jeg maatte en Gang, før jeg ser min Død, komme til nogen Rolighed, for der at give nærmere Prøve af de Fristelser, jeg indtil denne Time har frembragt min Elendighed i. Forventende herpaa til bedste Redning naadigst Svar fra D. v. Højærv.s underdanige og ydmyge Forbeder

Kiel d. 8 Jan. 1714.

D. Gemze.

Vedføjet dette Brev findes en Ansøgning til Kongen af omtrent samme Indhold, i hvilken henvises til Biskoppens Paaskrift, der ved ovenstaaende skulde erhverves. — I et senere Brev, skrevet i Reenberg's eget Navn til Maitre des Requêtes Etatsraad Helt, forestiller han Stifsønnens beklagelige Vilkaar. Da han ikke længere kunde udholde

Feltlivet¹⁾, var han kommen tilbage og havde ligget 4 Maaneder syg i Reenbergs Hus; nu var han endelig kommen nogenlunde til Kræfter igjen. Paa det mest indtrængende anbefaler Reenberg ham til Befordring, idet han omtaler ham som et ypperligt Talent i Lærdom og Gaver. Alligevel hjalp det ikke. Da Mag. Niels Spydstrup i Helsing og Valby var død i Novbr. 1715, skrev Reenberg atter en Ansøgning til Kongen om dette Kald for Stifssønnen, der f. T. var Hjælpepræst i Frederiksborg under Sognepræstens Fraværelse. Men heller ikke denne Gang kom han i Betragtning. Først 1718 lykkedes det ham at opnaa den beskedne Stilling som nederste Kapellan ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn.

12.

Reenberg til en orthodox Meningsfælle (sikkert Prof. Hans Bartholin), hvem han advarer mod en altfor hidsig Optræden overfor Pietismen.

Hjertens Herre, fortrolige, gamle, hulde Ven og Velynder.

Harde jeg ej haft den Satans Engel og Nævehug at drages med alt gaardags — thi efter de gamle deres Mening om den store Guds Missionaire kalder jeg min Hovedpine saaledes —, som alt hele Dagen naglede mig til Sengen: Harde den Forhindring ej væred, havde E. H. enten set mig selv heller dette nu igaardags. Desimidlertid har jeg faaet Malurt nok af det, mig er communiceret fra Eders Haand, og takker hjertelig derfor, for at føle mig videre efter denne Kundskab, hvor noget ad rem kan blive opsnappet. (1.) Veed jeg ej, hvor Folk, der vide noget, kan være saa forblindede og ikke se, hvor Djævelen spørger i dette Værk¹⁾; thi det er jo vitterligt nok, at Sagen sigter ej paa at saa Hvede paa Klinteagre, at faa Barbarer omvendt, men at faa Klinten her saaet iblandt Hvede, og faa Dørene og Sluserne aabnet for Pietister her ind til os, og

¹⁾ Det omtales, at han havde gjort Tjeneste i Brabant, Flandern, Stift Bremen og Holsten.

²⁾ Missionen i Indien ved Udsendinge fra Halle.

saaledes en Samaritanismus af al *liberté* og *Toleration* af al *Religion* at fordærve os med. Thi (2.) holder jeg det at være *naturam Pietistarum*, at de vil ingen visse *Symbolum* eller *Confessionem fidei* binde sig heller nogen til, men *Scepticismus* ved alle vore *Troens Artikler*; og naar Djævelen først kan fordærve os *Palladium fidei christianæ*, saa at den brydes paa alle *Lemmer* og handles som et *Jesabels Legeme*, er Spillet snart vundet. (3.) Det *disciplina ecclesiastica* skulde gjøre *circa mores reformandos*, og altid har gjort in *puriori Ecclesia*, det er jo den *clypeus fucatæ pietatis*, det *caput Medusæ*, under hvilket de agerer. (4.) Imidlertid, som *Kjærlighed* befaler os at dømme vel om alle, saa tror jeg stadig, at de farligste *Patroni hujus astus Satanic* agerer her af redelig *Intention*, men slig, som rejser sig af *erronea (opinabili) conscientia*, og derfor maa de desto lempeligere omgaas, ne *irritentur in zelum*. Er det derfor mit Raad at være *Fabii Cunctatores*, da den dollige *Sag* vil snart røbe sig selv, og Djævelen skal vel blive nødt til at vise sine *Kløer kjendeligere*. Og som der endnu ej er kommet for *Lyset* videre ved *Supremæ Potestatis jussa*, saa har vi at begegne det intra *terminos obedientiæ passivæ*; indtil der kommer det for *Lyset*, som kan sætte os i en *égalité* med dem, man har at agere mod, kan man tidlig nok hver i sin *Stand* og *Sted* agere *libertate christiana ad ductus obedientiæ activæ*. (5.) Imidlertid som vi nu ere dem ikke imod *circa exercitium moralium*, saa ej heller at vi jo ønsker saa vel som de, at alle *Hedninger* vare omvendte, at de gjøre vel, som arbejde paa sligt et *Værk*, men derimod at bevise, hvad *ordinaria media* ere, hvad derved er at haabes. Thi (6.) skal der bruges *media*, hvorfor kan det ej lige saa vel ske ved *ordinarium Ministerium Societatis Indicæ*? hvorfor *Tydskere* og just *Tydskere* fra *Halle*? (7.) Som *Catholikernes Missionærer* drages in *Exemplum*, da vil der vises, hvad *fundus* de har at kjøbe sig det *Værk* til og underholde det med, hvad *Charlatans Kunster* de bruger (e. gr. in

Confutio Sinensium), og slige media enten fejler os, heller ere saa ulovlige som *Magia ipsa*. (8.) Som de dollige opsatte Artikler ere saa ganske sine nervis, *succo et sanguine*, men deri *nervosius*, at Folk skal tale med hinanden derom i vaanlige Discourser, saa har man der *materiam* at betjene sig af. Og Gud give mig sin Aands Kraft, saasandt jeg skal bruge mig *publice et privatim*. Men, min hulde Ven! jeg beder for Guds Skyld, lader Eder ej mærke med noget skriftligt, før Tiden er; thi jeg har den Tanke, at de Sager skal engang komme ind for *facult. Theol.* Lader ikkun Djævelen lidet brøle, han skal ej opsluge. Moses, Elias, Johannes, Christus ipse, Apostoli cedebant ad tempus. Tror mig, I har Uvenner, og muelig en af dem, I tror som god i denne Sag, er Eder værst. Derfor at man *caute* taler, og imidlertid mener alting *candide*, indtil man kan slaa vissere Slag, naar Værket er kommet bedre til Lyset. *Principiis obsta* er ingen Regel for os her, før flere Øjne kan blive opladte og se disse *ruinosa principia politiæ*, eo *majori robere res agetur*. Imidlertid, Gud hjælpe mig, saa sandt som jeg ej haaber at gjøre mine *seniles annos* tilfals for disse forstyrrede Tider. Hellers in hoc casu holder jeg det tryggest [hellere] at agere *κατ' ἀρσιν* (nemlig at vise, hvor urimelig de agere denne Sag) end *thetice*, det *vulgus* ej saa vil fatte. Hellers skal jeg, Gud for alting, søge Lejlighed at komme en Aften som Nicodemus, naar der var bedst Lejlighed for E. Højærv. Interim oro, *obtestor, quantum possum*, at man endnu i denne Sag hører mere, end man taler; at lide, bie og tie har tit knust Slangens Hoved; thi at *exponere* os uden al *avantage*, forbinder Gud os ikke til. *Durate et vosmet rebus servate futuris*. Tiden vil komme, da denne med flere Sager kan handles bedre af Eder i Eders Station¹⁾. Og som det høje Sted in aula staar endnu *vacant*²⁾, da raader

¹⁾ Nemlig hvis det theologiske Fakultet blev adspurgt.

²⁾ Pladsen som tydsk Hofprædikant var endnu ikke besat efter F. J. Lützens' Død 1712.

jeg og at temporisere, indtil man ser, hvad der kan blive af. Thi bliver det beklædt med prudentia et moderatione Theologica, kan der saa meget godt drives; hvis ej, kan man desto tryggere agere, naar man veed, hvem man har i alt at gjøre med. Gud styrke, opholde og trøste Eder i Christo Jesu, i hvis Blod alt dette skal overvindes. Forbliver

E. H.s hulde og ydmyge

19. Febr. 1715.

Forbeder.

P. S. Af nogen extraordinaire Function paa Søndag¹⁾ veed jeg endnu intet. Men ønsker mig slige Communicationer (som de to Linier, jeg blev æret med) for hver en Gang, jeg har sligt at forrette, [mere] end for mine egne alene.

Under Brevet er Svaret paa samme anført saaledes:

Responsum 20 Febr. Tak for gode Raad og grundig Underretning, hvilke jeg skal følge. Gud styrke Eder baade til Liv og Sjæl. Jeg skal ikke lade af at bede godt for Eder, saa vel for mit eget bedste som for publico Ecclesiæ emolumento.

13.

Reenbergs Kritik i et Brev (sikkert til Prof. Hans Bartholin) over et Forsvar²⁾ for Missionen i Indien, hvorved Sekretæren i Missionskollegiet Chr. Wendt³⁾ havde søgt at imødegaa et anonymt Angreb paa samme (af H. Bartholin).

Hafn. d. 16 Aug. 1715.

Hjertens Herre!

Gud give, der var saa mange retskafne Proselyter vundne i Indien og saa mange retsindige Guds Ords Tjenere der, som jeg har mødt nu paa nogen Tid Qvæstionister, der har spurt mig ad, om jeg havde set dette indlagte, som

¹⁾ Oprindelig har der staaet: Slottet, og det er vel ogsaa om en Prædiken der, at der her er Tale.

²⁾ Med Titel: Examen sententiæ Anonymi de hodierna Indorum conversione.

³⁾ Det nævnte Forsvar havde intet Forfatternavn, men Pontoppidan har den Efterretning, at Wendt er Forfatteren (s. Fenger, Den Trankebarske Missions Historie, S. 129).

det er kommet saa vidt for Lyset og vendes nu i manges Hænder, hvortil jeg har alt svaret det, jeg med en god Samvittighed kunde svare, at jeg havde ikke set det; mens som min Mening derom in generali er blevet udspurt, har jeg svaret, at jeg betager¹⁾ mig til det, som jeg offentlig har lært i Templen, da Bønnen første Gang efter Anbefaling skulde ske²⁾, at min Mening var som den kloge Mand³⁾ Act. V, 8. 39. Hellers naar jeg nu confererer den trykte Invitation de cursu Evangelii promovendo og det Scriptum Anonymi⁴⁾, kan jeg ej andet se, end at sect. 26. 27. 28. 29. er efterlevet af Anonymo. Mens naar jeg confererer Examen sententiæ Anonymi med det trykte, synes mig, at det er som Bien, der havde Honning i Munden, men Braadden i Rumpen. Thi jeg ser ikke, at Anonymus har givet nogen Aarsag til saa mange bitre Expressioner, som det Examen er fuldt af, som Pindsvinet og Tornebusken af Sting. Thi derfor, hvo den gode Mand har været, som har skrevet det Examen, sandelig han har hverken været modestus, pius heller utilis promovendo Evangelio, da han har ikke gjort videre end, saa vidt han kunde, at skrække andre fra at føje sig efter de her forved anførte Artikler i det trykte Værk. Og ser jeg intet meget godt i samme Examine uden det, at han tilstaar sig at have læst sententiam Anonymi fugiente oculo, og derpaa annoteret qvæ in mentem venerunt; thi af hans Hjertes Overflodighed mærkes hans Pen at have en meget bitter Udflod.

Derpaa følger en Række (11) kritiske Anmærkninger⁵⁾ til de 11

¹⁾ D. e. henholder.

²⁾ Under 15 Marts 1715 udgik der kgl. Befaling om offentlig Forbøn i Kirkerne for Missionens Fremme. Præsterne skulde forud forklare Sagen for Menighederne, der i Almindelighed ikke kunde forudsættes at kjende noget dertil (s. K. S. 4 R. I, 161—2).

³⁾ Gamaliel.

⁴⁾ Anonymi sententia de hodierna conversione Indorum A° 1715. (Den unævnte Forfatter var Hans Bartholin).

⁵⁾ Reenbergers Anmærkninger ere formodentlig benyttede i den »Apologia sententiæ Anonymi Hauniensis de hodierna Indorum con-

Punkter, under hvilken Forfatteren af »Examen« havde besvaret »Anonymi« 11 Indvendinger mod Missionen.

Fra en lidt senere Tid findes i Brevbogen følgende Bispe-Skrivelse til Provsterne i Sjællands Stift, vidnende om, hvor højt Bølgerne gik i Striden om Betimeligheden af Missionen i Indien.

Tit.

Saasom H. K. Maj. allern. er kommet i Erfaring, hvorledes en Del onde og vanartige Mennesker ej skal have undset sig for at lade en Del med Calumnier opfyldte Skrifter udgaa mod det af H. K. Maj. til Hedningenes Omvendelse udi en christelig Intention allern. indstiftede Missions-Værk, saa haver H. K. Maj. allern. anbefalet mig derhen at se, saa deslige Skrifter, som mod forbem. Missions-Collegium enten allerede ere eller herefter kunde vorde skrevne, ikke blive i dette mig allern. anbetroede Stift enten publicerede eller til Trykken befordrede; som og H. K. Maj. allern. vil, at dersom deslige Bøger eller Skrifter skulde mod Forhaabning her i Stiftet vorde enten trykte eller i andre Maader udgivne, da skal jeg samme strax lade confisqvare og derom min allerund. Relation med forderligste til H. Maj. indgive. Paa det at slig H. K. Maj.s allern. og christelige Villie kan efterkommes, vilde E. velædle Velærv. i det Dennem anbetroede Herred føje hos alle gejstlige under Deres Jurisdiction staaende Supposita den Anstalt, at saa fremt dem nogle af deslige onde og vanartige Menneskers Skrifter mod det af H. K. Maj. priseligst anordnede Missions-Collegium forekommer, de da til E. V. vorde sendt, som saadanne mig siden tilskikker, paa det jeg H. K. Maj.s allernaad. Villie i dybeste Underdanighed, den Sag angaaende, kan efterleve.

Tit.

Hafn. d. 5 Febr. 1718.

C. Worm.

14.

Reenberg besvarer en Forespørgsel fra Etatsraad N. Slange vedrørende Exorcismen og Jørgen Dybvad.

Slange, der syslede med Indsamling af Stof til Christian IV's Historie, havde under 20. Juli 1716 tilskrevet Reenberg:

versione contra examinatorem ejusdem ignotum etc. conscripta et divulgata a Philalethe Misopseuso., der nævnes hos Fenger, anf. Skr. S. 121—2 Not.

Har Han noget om den Dispute, som indfaldt her i Riget udi Begyndelsen af forrige seculo udi C. 4ti Tider, om Exorcismus in Pædobaptismo var fornøden eller ikke, eller om den salva conscientia kunde udelukkes eller ikke, da hav den Godhed og communicerer mig dette. Jeg finder, en Befaling A° 1606 til Bispen og Facult. Theolog. derom at være udgangen. Jeg veed ikke rettere, end at Dibvadius Parens jo og derom udgav en Disputats, hvori og var noget, som siden i den Proces imod ham blev objiceret. Mig tykkes og, at Ægid. Hunnius skal have skrevet en smuk Tractat herom. Underretter mig herom det bedste ske kan. Adieu.“

Herpaa svarede Reenberg¹⁾:

Consiliario Status Slange.

Vir illustrissime! Post perreptatos meos forulos, ut haberem, qvæ hic mittuntur, Dibvadii de Magica Superstitione et supposititium fœtum²⁾ Ægidii Hunnii demandatis reponam. (1) Sane nescius sum, motas inter nostrates circa Exorcismum unqvam fuisse controversias. Imo adeo non dubito motas fuisse, ut constet potius, propter omissionem ejusdem viros minime plebejos periclitasse. Sic famosissimus Jonas Jac. Venusinus, Pastor ad Ædem S. Hospitii, A° 1588 d. 13 Octobr. a Quadrumviris Interregni suggestu interdictus est, nullo alio intentato crimine. Interim officio sine ulteriori deprecatione restitutus, adhibito deinde Exorcismo. Majus adhuc periculum Iv. Bartholino, Prof. Hafn. postea Pastori Stegensi, ob exclusum eundem Præses Monensis creavit, adeo ut miser Bartholinus, Ministerio et Officio exutus, Soranæ custodiæ traditus sit circiter Annum 1565³⁾. Vid. Vind. Acad. Hafn. (2.) Ex Conr. Aslaci Tabb.

¹⁾ Skjønt Reenberg ofte indstrør kortere eller længere latinske Stykker i sine Breve, ere de fleste af dem dog paa Dansk. Helt og holden paa Latin er, foruden nærv. Brev til Slange, to til Otto Sperling og enkelte andre.

²⁾ For supposititium fœtum var der først skrevet: spuria illa Mss.

³⁾ Rigtigere: 1567 (s. D. biogr. Lex. II, 173).

Chronol. ad An. 1606 constat, Theologos Hafnienses ex Mandato Regio sententiam suam de Exorcismo scripto comprehensam ipsius Majestati exhibuisse (ut ipsius Aslaci verba sonant in Lat. edit. ejusdem Opusculi), sed occasionem hujus negotii non adeo domesticis ac extraneis deberi crederem, idque vel itineri Regis Anglicano ejusdem anni (Resenio forsitan non alieno ab eodem qvæsito Regis) vel nuperis tunc motibus in Ecclesiis Augustanis Germaniæ, innotescente tunc suppositio foetu dicto Hunnii. (3.) in argumentum ejusdem motus mitto hic [librum] Eil. Lubini, cujus præfatio ad Joh. Monradum nostratem suspicionem movet¹⁾. (4.) Ex Dibvadii thesibus de Magica Superstit. uti non constat illum exorcismo offensus (vid. thes. 125), sic nec inter accusationis capita ullum tale reo intentasse crimen. (5.) Ut id adjiciam, miranda fuit Augustanorum circa hanc controversiam prudentia Theologica. In Ecclesiis, qvæ oris, ubi Papismus regnat, viciniore, e. gr. Argentoratensi et Würtembergensi, abrogatus exorcismus, ne ritus adiaphorus quasi lex imponeretur libertati christianæ. Vicissim Ecclesiæ Reformatis viciniore retinuerunt Exorcismum, e. gr. Noribergensis et Saxonica, ut interim tuerentur libertates christianæ Ecclesiæ in retinendis ritibus innocuis, inprimis cum talis ritus²⁾ in oculis Calvinianorum, lippientibus circa pædobaptismum, nostræ orthodoxiæ sit sepimentum neutiqvam propter heterodoxiam tollendum³⁾. In hoc pii Patres secuti exemplum Apostoli Gal. 2, 3. qvum Titum, gentilem qvamvis, noluit circumcidi propter falsos fratres, Timotheum autem, qvamvis proselytum, circumcidit in ædificationem Ecclesiæ, etiamsi tunc in manibus habuerit canonem Apostolorum nuperrime jam Hierosolymis sancitum de abroganda Circumcisione, imo etiamsi eundem coram Ecclesiis jam publicabat ipse Apostolus.

¹⁾ Læsningen af dette Ord er usikker.

²⁾ Et eller to ulæselige Ord.

³⁾ Her har Reenberg vistnok rigtig paapeget Aarsagen til, at man i den danske Kirke saa længe holdt fast ved Exorcismen.

15.

Reenberg foreholder Hans Trojel, Sognepræst ved Frelsers Kirke paa Christianshavn, hans upassende Adfærd mod den resid. Kapellan Eil. Holm.

Tit. Trojel¹⁾.

Finder jeg [mig] højlig forbunden at tilmelde, hvorledes Ed. Velærv.s Medtjener, Hr. Eil. Holm, var hos mig nu i Aftes og beklagede sig, at han nu i Dag med sin Ægtefælle agtede at forrette deres Andagt med Skriftemaal i Kirken, og at E. V. skulde derpaa ladet sig forstaa, ligesom de skulde blive afviste. Hvortil jeg (da han spurte mig, om han og hun turde vove sig at blive ved deres christelige Forsæt) svarte, at det havde vel ingen Fare. Thi meget vel kan jeg forestille mig E. V.s egen Skjønsonhed, at af en particulier Misforstand maa man ej prostituere nogen til offentlig Forargelse. Og skulde sligt passere (det Gud forbyde!) var det aldrig før hørt i den gejstlige Orden her i Riget, langt mindre i Kjøbenhavn, og vilde drage efter sig hel forargelige Conseqvencer, foruden at *actus Ministerii in Confessionis actu er publicum Ecclesiæ bonum*, sed *defectus illius actus er malum personale agentis*. Hvad Misforstand, som hellers kand være mellem dem, har jeg før skrevet om, og naar begge behage at tilsige mig Tid, hvor de ville møde, vil jeg gjerne med tvende af Ministerio gjøre mit bedste [for at faa] alting slettet, Guds dyrekjøbte Menighed til Opbyggelse ved Lærernes fortrolige Enighed. — —

Hafn. d. 18 Junii, h. octava, 1723.

P. S. Herom jeg nu giver Hr. Ejlert Notice, som talte med mig igaar sandelig ligere en døende Mand end en levende.

¹⁾ Det var denne Mand, der siden blev afsat og som Statsfange sendtes til Munkholm.

16.

Reenberg til M. Iver Brinch, Sognepræst ved Nicolai Kirke, om den saakaldte Syvslets-Prædiken.

[Svar] paa Mag. Brinchs d. 18 Maj 1724.

Skyldigst at besvare (1) angaaende Syvslets Prædikener¹⁾, kan jeg for min Person meget vel finde mig [der] i, saa vidt andre mig paahængende uforbigængelige Forretninger ej hindre, som e. gr. nu tilstundende Søndag, da jeg i Herredet²⁾ har ladet tilsige at visitere, og efter det Stykke Arbejde og Rejse om Aftenen er sligt Arbejde mig umuligt om Morgen; og for [ø: paa Grund af] slige Visitatser falder Vinteren mig bedre til dette Arbejde end Sommeren. Dog saa snart Landemodet og turbulentus terminus 11 Junii er overstaaet, skal jeg for mig gjøre mit bedste, og ser gerne, hver gjør sit. (2) Suppliquen underskrives gjerne af mig.

M. R.

P. S. Jeg blev kaldet til H. Geistes Menighed efter Biskop Thestrup³⁾ i mit 50. Aar 1709. Jeg blev kaldet derfra (saa ugjerne) til V. Frue i mit 60. Aar A° 1720 (NB. den Alder haver endnu ingen af alle mine Formænd oplevet her, og endda blev jeg saa sildig kaldet; thi hvad Hr. Sevel gjorde, er sine exemplo, at han saa gammel og for et Aars Arbejde her vovede sig her op⁴⁾); men saa mange Aar, som mig blev tilladt at leve ved H. Geistes, laa dette Arbejde ej for mig [ø: det blev ikke forsømt af mig], end ikke for en Uge heller Dag, værende Pestens Aar, 1711, og endnu skulde det sandelig ikke ligge, hvis Provstiets Forretninger tillode mig jucundos istos labores,

¹⁾ Disse Prædikener (om hvilke Oplysning findes hos Nielsen, Kbhvn.s Hist. og Beskr. IV, 31 f. Jvfr. Fogtmans Reskriptsaml. IV, 1, 697). gik paa Omgang mellem Præsterne i Kjøbenhavn.

²⁾ Sokkelunds Herred, der da endnu laa under Provstiet ved Frue Kirke i Kbhvn.

³⁾ I Brevbogen findes nogle Skrivelser vedrørende dette Embedsskifte, der ikke løb af ganske uden Strid.

⁴⁾ Søren Sevel var 65 Aar, da han 1718 blev Sognepræst ved Frue Kirke (kom fra Holmens Kirke). Han døde i Januar 1720.

qvi mihi, sanctum testor! semper dulciores otii nomine venirent, det jeg og skulde holde for at sacrilegium, saa længe jeg havde baade Tid og Helbred, at unddrage mig fra dette Arbejde, som Gud veed, jeg med Smerte vel tit betænker: O mihi præteritos! Atqvi hæc scribo vix superato climacterio ¹⁾).

17.

Ansøgning til Kongen om Hjælp i Anledning af den ved Kjøbenhavns Brand (Okt. 1728) fremkaldte Nød blandt Præster og Kirkebetjente, skreven af Reenberg i eget og de til hans Provsti hørende brandlidte Præsters Navn.

Stormægtigste, allernaadigste Arveherre og Konge.

Saa Gud hjælpe os nu! Hjælp Herre Konge, Guds Kirkes allerbedste Fosterfader, thi vi ere Guds Embeds Tjenere, allernaadigst anordnede til Menighedens Sjælesorg. Allernaadigste, allerbedste Konge! Sjælesorg befaler os at grave indtil vor Gravs Bredde, mens Guds Embedes Ære forbyder os at betle for anden Dør [end den], som er os nu hans Salvedes egen Trone. Ikke ere vi Engler for vore egne Legemer, dog vi ere det for Menighedernes Sjæle. Derfor og haver vor Vandel ej vaared efter Gjerrighed at samle for den Dag i Morgen, ej heller ved Overdaadighed at adsprede noget af det, som os nu fejler, da møxen hver af os ejer ej en Fodsbred Jord og ej det Sted at helde vort Hoved til. Vort bedste Liggendefæ var Bøger og Børn, vor Vederkvægelse ligger i Asken, men Sjælene paa Hjertet. Dette nu saa nær forgangne bedrøvelige Aar maatte [have] begravet os, hvis vor Gud, som vi tjene, havde ej aabnet Deres Majestæts Hænder og Hjerte for os med saa kongelige og allerchristeligste Vederkvægelser; thi ellers maatte vi og nær forkommet som arme, husvilde og brødløse Folk i Kuld, Nøgenhed, Hunger, som vi have udtræillet os i for Menighederne. Alt dette have vi skyldigst forestillet vor kjære Biskop ²⁾, helst os blev sagt, at de

¹⁾ Det 63de Leveaar var Climacter og ansaas for særlig betydningsfuldt (farligt).

²⁾ Brevet af 18. Juli 1729 til Biskop Worm, hvori Nøden udførlig skildres, findes i Brevbogen.

afbrændte Kirker og Residenser stode allernaad. henstillede under den Anstalt, og i Følge deraf ventede vi noget for os, som ere Gud nærmere end Kalk og Stene. Stenene tie, men fejle ej for medlidende Øjne og Tunger, i det Sted maa vi daglig tale til Menighedernes Trøst og kvæle vor egen Nød i vor egen Barm; thi aldrig have vi lært at tale vor egen Interesse, mens vore Hustruer, vore Børn, vort næste Kjød og Blod, vore Tyende, af Frygt for den paahængende Vinterens Kuld, Trang og Mørke, løsner nu vore Tunger. Paa den Vej har vore Sjæle aldrig før vandret, og vore Forfædre i Embedets Lod aldrig haver prøvet den Sjælesorg, som for vor Fattigdom falder nu vidtløftigere og mere kostbar end før, da vore elendige Tilhørere ligge saa vidt adspredte, og de fleste af os [er] for den Opvartning temmelig aldrende. Med vore Kirkers afbrændte Betjentere og de Sjæle, som os ere anbundne saa nær som vort eget Kjød, og nødvendige Husfolk ere vi mere end 130 Sjæle, og dels [o: en Del] af dem se paa os, som vi ved Embedets Anordninger vilde begrave dem i Asken, da hver maa dog gjøre sit Embede; thi Menighederne trænger virkelig Dag og Nat mere til os end til Templer.

Allernaadigste Konge, det skal skrives i Himlene, det skal skrives for den Slægt, som fødes skal, med al den Barmhjertighed, som end allerchristeligst er haft for os, med alt det, som vi endnu allerunderdanigst forestille i Jesu Navn, at vi maatte dog, for at blive crediterede hos Folk til daglig Nødtørft, faa visse aarlige Brød og Husleje til Ophold for os saa vel som vore Kirkers afbrændte Betjentere, efter hver sin Tilstand og deres Familiers Vilkaar, indtil Gud vil, vore adspredte blive igjen samlede, og vi med dem kunde vende om igjen til vore Helligdomshuse og vore Boliger. Saa maa Gud endelig høre vore Forbønner for Majestæterne, som Majestæterne bønføre os &c.

Hafn. d. . . Sept. 1729.
